

Волохова І.С.

доктор економічних наук, доцент кафедри фінансів

Одеський національний економічний університет

м. Одеса, Україна

ФІНАНСОВА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ: ВЕКТОРИ ВИРІШЕННЯ ОСНОВНИХ ПРОБЛЕМ

Сьогодні історично назріла необхідність розвитку України в напрямку децентралізації влади та управління, проте необхідні процеси гальмуються як шляхом зволікання прийняття відповідних законодавчих актів, так і шляхом фактичного обмеження прав органів місцевого самоврядування, що не відповідає світовим тенденціям зміцнення основ місцевого самоврядування.

Залишається не розв'язаною проблема розмежування повноважень між органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Органи місцевого самоврядування в основному виконують делеговані повноваження, серед яких: освіта (досягає 31 % загального обсягу видатків місцевих бюджетів), соціальний захист та соціальне забезпечення (26 %), охорона здоров'я (22 %) [5]. До того ж досі не розв'язана проблема неефективного витрачання бюджетних ресурсів через існування застарілих механізмів фінансування бюджетних установ. Мова йде про кошторисне фінансування, за яким витрачається до 69 % видатків місцевих бюджетів [3, с. 13]. Чинний механізм фінансування бюджетних установ не передбачає залежності обсягів фінансування від показників ефективності їхньої роботи, обсягів та якості наданих суспільних благ.

Гостро стоїть і проблема достатнього фінансового забезпечення виконання делегованих повноважень при тому, що видатки на одиницю контингенту із різною щільністю населення територіальних одиниць значно варіюються. Так, наприклад, видатки на одного учня загальноосвітньої школи варіюються від 8

до 50 тис. грн. при середньому показнику по країні в 12 тис. грн. (за даними виконання місцевих бюджетів у 2015 році). Постійна нестача бюджетних коштів унеможливує надання якісних суспільних послуг мешканцям відповідних територіальних громад та призводить до скорочення мережі бюджетних установ.

Вкрай низькою є власна фінансова база місцевого самоврядування. Місцеві податки та збори в 2015 році склали 9,6 % доходів місцевих бюджетів з урахуванням міжбюджетних трансфертів [5]. При цьому органи місцевого самоврядування надмірно обмежені в податкових повноваженнях (є лише право встановлювати ставки податків у граничних межах, встановлених державою). Сьогодні формування місцевих бюджетів на 57 % відбувається за рахунок міжбюджетних трансфертів. При цьому цільові трансферти склали в 2015 році 96 % загального обсягу міжбюджетних трансфертів на користь місцевих бюджетів [5]. Малоефективна і чинна модель фінансового вирівнювання. Вона позбавляє органів місцевого самоврядування зацікавленості в акумулюванні коштів до Державного та місцевих бюджетів.

Також в Україні відсутнє повноцінне та самодостатнє регіональне самоврядування на районному та обласному територіальних рівнях. Відсутні інструменти, що мають підтримати цю самодостатність, серед яких: регіональна власність, регіональні видаткові повноваження та регіональні податки.

Таким чином, вирішення вищенаведених проблем для сьогодення є актуальним, вимагає добре обміркованих та прорахованих кроків на шляху їхнього реформування, серед яких:

- 1) запровадження економічно ефективних критеріїв розмежування видатків між рівнями влади (наявність зовнішніх споживачів, які не сплачують податки в місцевий бюджет певної території; рівень значимості суспільних благ для країни та територій; можливості економії на масштабах виробництва суспільних благ), що

дозволять максимально враховувати інтереси населення та економити ресурси місцевих бюджетів [4, с. 180 - 190];

2) відмова від кошторисного фінансування бюджетних установ. Спрощення системи фінансування виробництва суспільних благ має бути доведено, за світовим досвідом, до використання одного показника – кількості споживачів;

3) підсилення фіскального значення податкових надходжень місцевих бюджетів за рахунок прямих податків (податків на майно, за спеціальне використання природних ресурсів, з роздрібних продажів, на доходи юридичних осіб, або на збільшення вартості, податкової надбавки до податку з доходів фізичних осіб, інших місцевих податків та зборів);

4) зменшення фінансової залежності органів місцевого самоврядування від міжбюджетних трансфертів;

5) зменшення частки цільових трансфертів, що позбавляють право самостійного витрачання органами місцевого самоврядування бюджетних ресурсів. Загальні міжбюджетні трансферти є найбільш оптимальним видом горизонтального фінансового вирівнювання [1, с. 150]. Практика надання цільових міжбюджетних трансфертів також свідчить про існування суттєвих проблем, які пропонується вирішити шляхом запровадження об'єктивних критеріїв їх надання. Використовувати субвенції слід тільки в разі необхідності стабілізації циклічних коливань економіки та вирівнювання доходів населення;

6) розширення повноважень органів місцевого самоврядування в питаннях формування неподаткових доходів;

7) запровадження вирівнювання дохідних потенціалів регіонів, що зацікавить органів місцевого самоврядування в нарощуванні доходів своїх бюджетів. Для його ефективного проведення необхідно досягти балансу між фінансовими потребами територіальних одиниць та їх фінансовими потенціалами, що мають враховуватися під час бюджетного вирівнювання. Дотації доцільно надавати переважно за рахунок коштів,

що передаються з бюджету нижчого рівня до бюджету вищого рівня. Збільшення фінансового потенціалу може бути здійснене шляхом закріплення за місцевим бюджетами України деяких загальнодержавних податків, зборів та обов'язкових платежів;

8) відмова від 100-відсоткового зрівнювання фінансових можливостей адміністративно-територіальних одиниць [2, с. 200 - 202];

9) створення органів регіонального самоврядування на районних та обласних рівнях із власними видатковими та податковими повноваженнями.

Список використаних джерел:

1. Бюджетна система: Навчальний посібник / В.Г. Баранова та ін. – Одеса: Видавництво Бартенєва, 2014. – 392 с.
2. Бюджетна система України: проблемні питання: монографія / Л.А. Васютинська та ін. – Одеса, ВОИ СОИУ Атлант, 2013. - 252 с.
3. Волохова І. С. Кошторисне фінансування бюджетних установ / І. С. Волохова. – Одеса: Атлант, 2012. – 252 с.
4. Волохова І. С. Місцеві фінанси та перспективи поглиблення фінансової децентралізації в Україні [Монографія] / І. С. Волохова. – Одеса: Атлант, 2014. – 462 с. Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/3983>
5. Звіт про виконання Державного бюджету України за 2015 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=264515>.